

Максім Танк

Ave Maria

Звон кафедральны кліча на Ave.
З цесных завулкаў злева і справа
Гуртам манашкі ў чорным адзенні
Цягнуцца, быццам сумныя цені.
Тут і старыя, і маладыя,—
Ave Maria...

Я не звярнуў бы і ўвагі можа,
Каб не пабачыў між іх прыгожай
Адной манашкі, якая мае
Не больш, хіба, як семнаццаць маяў;
Чорныя вочы, бровы густыя,—
Ave Maria!

Нат пад жалобнай вопраткай чорнай
Ты адгадаеш: стан непакорны,
Ножкі, якімі б на карнавалах
І захапляла і чаравала,
Смуглыя рукі, грудзі тугія,—
Ave Maria!

Глядзіць набожна на крыж пятровы,
А я малюся на яе бровы:
Няўжо, красуня, ты не шкадуеш,
Што хараство і жыццё марнуеш?
Як танцавалі б ножкі такія,—
Ave Maria!

Цябе атрутаю апаілі,
Ружанцам рукі табе скруцілі.
Смялей парві ты яго, не бойся!
У полі недзе шуміць калоссе...
О, як бы жалі рукі такія,—
Ave Maria!

А потым хутка прыйшло б каханне,
Страчала б з мілым свой золак ранні.
А потым стала б ты гаспадыняй
І калыхала б сваю дзяціну!
О, як кармілі б грудзі такія,—

Ave Maria!

Не знаю, можа, мая малітва
Мне памагла б выйграць гэтую бітву,
Але пазвалі яе; манашка
Пайшла за ўсімі, ўздыхнуўшы цяжка,
Пад зводы змрочныя і глухія,—
Ave Maria!..

Каб ведалі

Расьце на высокім кургане сасна,
Каб ведалі;
Дол апляла каранямі да дна,
Каб ведалі;
Вяршыняю зоры кранае яна,
Каб ведалі;
Зь ветрам зьвініць, як тугая струна,
Каб ведалі
Маткі,
Дзе сыпяць дзеці-сокалы сном;
Вятры,
Дзе іграць галасістым смыком;
Зоры,
Дзе ім асыпацца дажджом;
Птушкі у выраі —
Родны свой дом.

Мой хлеб надзённы

Непакой за цябе, зямля мая,
За твой ураджай, спакойны сон,
За дрэва кожнае ў гаях,
За весьніх песень перазвон,
Непакой за цябе, зямля мая, —
Мой хлеб надзённы.

Часамі ён горкі ад пылу быў,
Часамі салёны ад сьлёзаў быў,
Часамі гарачы ад пораху быў,
Але і салодкі ад дружбы быў
Мой хлеб надзённы.

І не кладзіце мне хлеб другі
У кайстру, калі я ў дарогу іду,

На стол, калі бяседу вяду,
На сэрца, калі на ім рукі складу.

Завушніцы

О, колькі раз прасіў я
Назначыць мне спатканьне;
О, колькі раз хацеў я
Прызнацца ёй у каханьні!
Ды ўсё перашкаджалі,
Калі дзяўчыне верыць,
То павадак вясновы,
То прымаразак-шэрань.
Але і я – упарты.
І каб свайго дабіцца,
Прасіў я шчыра майстра
Зрабіць ёй завушніцы.
На гэтых завушніцах
Я напісаў заклічце –
Усё, што не сказаў ёй,
А ў чым хацеў прызнацца.
Сягоньня не ўцячэ ўжо
Ад слоў маіх гарачых
Ні ў час, калі смяецца,
Сьпявае або плача.
Ні ў час, калі прыляжа,
Змарыўшыся, змярканьнем, –
Зьвіняць ёй завушніцы
Ўсё пра маё каханьне.

Працягласць дня і ночы

Памыляюцца тыя,
Хто ўсё яшчэ верыць,
Быццам
Працягласць дня і ночы
Падпарадкуецца
Астранамічным разлікам.

І я так думаў,
Пакуль аднойчы не пачуў,
Як, вяртаючыся з поля,
Спявалі нашы дзяўчаты:
«А я дня укарачу
І да ночы прытачу...»

Божа!
Якія гэта былі дзяўчаты!
Кожная з іх
Не толькі магла
І дзень укараціць,
І ноч прадоўжыць,
Але і ашчаслівіць
На ўсё жыццё.

Родная мова

Зь легендаў і казак былых пакаленьняў,
З калосься цяжкага жытоў і пшаніц,
З сузор'яў і сонечных цёплых
праменьняў,
З грымучага зьзяньня бурлівых крыніц.
З птушынага шчэбету, шуму дубровы,
І з гора, і з радасьці, і з усяго
Таго, што лягло назаўсёды ў аснову
Сьвятыні народа, бяссьмерця яго, –
Ты выткана, дзіўная родная мова.

Няма на зямлі таго шчасьця і гора,
Якога б ты нам перадаць не магла.
Няма такіх нэтраў, глыбокага мора
І гор, празь якія б ты не правяла
Мяне на радзіму, туды, дзе сягоньня
Стаіць акрываўлены вораг зь пятлёй
Над спаленай хатай, над родным
загонам,
Над будучыняй і над песняй маёй, –
Над тым, што было і што век будзе
вольным.

Народ пранясе цябе, родная мова,
Сьвятлом незгасальным у сэрцы сваім
Празь цемру і горы змаганьняў суровых.
Калі ж ападзе і разьвеецца дым
І нівы васкросшыя закаласяцца, –
Ізноў прашуміш ты вясновым дажджом,
Ізноў зазьвініш ты у кожнай у хаце,
Цымбалам дасі іх сярэбраны гром
І вусны расквеціш усьмешкай дзіцяці.

Спатканье

– Ну што ж, кажы, што ў вас чуваць? –
Пачаў стары пра сенажаць,
Успомніў жыта і авёс...
А вочы... мокрыя ад сьлёз...
А потым я загаварыў:
– Нічога, год я перажыў.
Ды не адзін – сядзіць нас шмат, –
Прывыклі трохі і да крат...
Ну, як там мама і сястра?
Пара ўжо на зіму араць.
І як там кратаецца дзед?
Ім занясі ад нас прывет!
– Нічога, мы-то жыць живём, –
Вось ты тут сохнеш за муром...
Я ў торбе сухароў прынёс, –
А вочы мокрыя ад сьлёз...
– Ня плач! Мы вернемся вясной
І ў поле выйдзем грамадой,
Сустрэнем новы ўсход зары, –
Ня плач і не бядуй, стары!
Вясною сьветлаю з-за крат
Зь сяўнёю, поўнаю зярнят,
Нас выйдзе шмат, як цёмны бор,
На скібы чорныя разор...
Стары, я знаю, верыць мне
І сам гаворыць аб вясне,
Здаецца, падужэў, падрас,
Хоць вочы мокрыя ад сьлёз...

Люцыян Таполя

Гэта быў адзін з майстроў вялікіх,
Звалі яго Люцыян Таполя,
А па клічцы проста Багароб.
Гэта ён
Уздоўж Віллі і Нёмна
І па ўсіх шляхах і скрыжаваннях
Будаваў капліцы і крыжы,
Выразаў апосталаў, прарокаў,
Больш падобных да сялян смаргонскіх,
Да вілейскіх лесарубаў, рыбакоў.
Гэта ён ў батлейцы навагодняй
Пана свайго Ірадам зрабіў,
Твар і постаць прасвятой —
З дзяўчыны Тэклі,
Да якой дарэмна сватаўся калісьці,
А двух п'яніц мядзельскіх —
Сцяпана з Харытонам —
Выразаў з чачоткавай бярозы,
З дрэва моцна,
Як дружба іх,
Выразаў у постаці анёлаў.

Доўга людзі цешыліся з цудаў,
Што зрабіў быў Люцыян Таполя,
Доўга з той батлейкі рагаталі.
Ірад меў шляхецкі ўбор і хітры
Твар лісіцы
І ў руках бізун,
Якім батожыў мужыкоў заўсёды,
А Тэклі
Маладой глядзела прыгажуняй.
Колькі цеплыні у яе рысах,
Хараства у постаці дзявочай
Паказаў ён,
Быццам Песню Песняў —
Кнігу дзіўную раскрыў перад вачыма,
Быццам творачы сваёй дзяўчыны

вобраз,
Побач з ім было яе юнацтва.
Тое, што сябры яму ўдаліся —
Харытон з Сцяпанам,—
Менш усіх дзівіла:
Зналіся яны ледзь не з калыскі,
Разам па Віллі плыты сплаўлялі,
Разам мора выпілі гарэлкі.
Слых, як звон з высокае званіцы,
Слых, як на вадзе кругі ад камня,
Слых, як вецер, аблятае светам,
Даляцеў да горада да Вільні,
Да палаца біскупа Сямашкі.
Аглядаў той дзіўнае тварэнне,
Хмурыў бровы.
Што святы айцец благое ўбачыў,
Што ўзняло яго гнеў непамерны?
Толькі загадаў ён
Самому Таполю знішчыць твор свой
І, пад страхам пекла і пракляцця,
Цэлых дзесяць год адбыць пакуты
І не брацца за сваё майстэрства.
Горка стала на душы Таполі.
Кажуць людзі,
што пакляўся ён
Двум не дараваць грахоў прад смерцю:
Біскупу Сямашку
І яшчэ яловаму суку,
Што век шкодзіў,
Псуў яго майстэрства.
Дзесяць год!
За гэты тэрмін дрэва
Дзесяць раз убор зялёны зменіць.
Дзесяць пакаленняў салаўіных
Выкалыша на сваіх галінах,
Дзесяць залатых кругоў адложыць,
Як пярсцёнкаў, каля сарцавіны.
Што тады казаць пра чалавека!
За год дзесяць Люцыян Таполя
Шмат пабачыў і бяды і гора,
Зведаў шмат зямель ён, пра якія
Нат і ў сне не снілася яму.

І мо ад тугі па родным краю,
Па майстэрству даўнім, на якое

Налажыў сваё Сямашка вета,
Пасівеў ён і да непазнання
Так змяніўся,
Што сябры і тыя
Пры сустрэчы моўчкі абміналі,
Што сам біскуп,
Не пазнаўшы ў майстры
Грэшніка даўнейшага, даверыў
Будаваць сваю святыню.
Прамінуплі вёсны,
Леты,
Зімы.
На узгорку,
Між лясоў прадвечных,
Дзе растуць дубы,
Якія помняць
І часы Пяруна з Светавідам,
І зуброў даўно заглохлы тупат,
Пачала будыніна ўздывацца.
З долу муляры ўзвядзілі сцены,
Клалі камень, падганялі цэглу,
А канчаў усё на рыштаванні
Сам Таполя.
Пад яго рукамі,
Бы ад нейкіх чараў,
Ажывала нават нежывое,
Немагчымае рабілася магчымым:
Гнуўся камень,
А з звычайнай цэглы,
Быццам з бронзы,
Паўставалі здані,
Рознае страхоцце,
Розныя звяры з людскім абліччам.
Днём і ноччу Люцыян Таполя
Не зыходзіў з рыштавання.
Дума неспакойная жыла у майстра:
Ён хацеў пакінуць пакаленням
След жыцця свайго,
Сваіх пакут,
Сказ пра мары,
Пра свае імкненні...
Вось каля вітражаў,
На абсыдах
Нейкія расселіся хімеры.
Гэта — тыя, што хацелі знішчыць,

Пагасіць святло у яго сэрцы.
З іх адны падобны да магнатаў,
Да сабак — да панскіх цівуноў,
А другія — да дзяцей Лайолы —
Хітрых езуітаў,
Да айца Сямашкі.
Колькі іх!
І ўсе яны з рагамі,
З зяпамі пачвар,
З хвастамі гадаў,
Лезуць па званіцы і па вежы,
Падаюць і зноў клыкі ўбіваюць
У каменне,
І паўзуць угору
Па душу, па думку чалавека,
Што, як сонца, слепіць вочы ім.
Толькі не спыніць палёту думы,
І век розуму не пагасіць ім —
Чорным сілам пекла.
З кожнай цяляй ўсё гладзейшы камень,
Строма вежа цягнецца ўгару
І пад самым небам,
Быццам промень ясны,
Пераможная ўзнялася над усім.
Калі кончыў Люцыян Таполя
Твор свой дзіўны,
У дзень святога Роха
Шмат людзей сышлося падзівіцца,
Паглядзець на новую святыню.
Біскуп сам служыць прыехаў месу.
Але толькі прагрымеў «Тэ дэум»,
Толькі вочы ён узняў угору,
На званіцу,
Як пачаў жагнацца,
Ўбачыўшы пякельны карагод.
Кінуўся зганяць пачвар, ды толькі
Не баяцца гэтыя хімеры
Ні вады свянцонай, ні крыжа,
А калі пазнаў у іх сваё аблічча
І сваіх канонікаў і подпіс
Прачытаў на камні: «Люцыян Таполя», —
Быццам гром ударыў у Сямашку.
Слугі вывелі яго пад рукі,
Ледзь жывога у палац завезлі.
Дзесяць дзён хварэў Сямашка-біскуп

І крычаў, каб прывялі Таполю.
На дзесяты дзень памёр світаннем.
А Таполі след згубіўся недзе.
Колькі год яго шукалі ўсюды
Стражнікі,
Манахі,
Езуіты.
Толькі дзе прачуюць, што з'явіўся
Надзвычайны ўзор яго майстэрства:
Скрыпка, новы вытканы узор,
Вобраз дзіўны,
Песня ці батлейка,
Цацкі з дрэва, з гліны ці паліва
(Бо на ўсё Таполя майстрам быў),—
Налятуць пякельнай чорнай зграяй.
Ды ніяк злавіць ім не ўдалося майстра.
Жыў Таполя
І вучыў людзей майстэрству,
Можа, сто, а можа, болей год.
Бо ў народзе,
Як ў прадвечным лесе,
Дзе ты знойдзеш дрэва, ад якога
Шум вясны пачаўся?
Дзе ты знойдзеш!